

برنامه‌ریزی کالبدی معماری

www.ketab.ir

دکتر حمیدرضا عامری سیاهویی

«عضو هیئت علمی دانشگاه پیام‌نور»

دکتر مهدی خاک‌زند

«عضو هیئت علمی دانشگاه علم و صنعت ایران»

سرشناسه	: خاک‌زند، مهدی، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدید آور	: برنامه‌ریزی کالبدی معماری/ مهدی خاک‌زند، حمیدرضا عامری سیاهویی، ویراستار علمی نسیمه صدقی، تهران: دانشگاه پیام‌نور، ۱۴۰۰.
مشخصات نشر	: دوازدهم، ۲۴۹ ص: مصور، جدول، نمودار.
مشخصات ظاهری	: دانشگاه پیام نور، ۲۸۵۸. گروه معماری و شهرسازی، ۱/۳۰.
فروست	: 978 - 964 - 14 - 0909 - 0
شابک	: فیبا
وضعیت فهرست نویسی	: کتبانامه، ص: [۲۴۵] - ۲۴۹.
یادداشت	: شهرسازی - ایران - طرح و برنامه‌ریزی - آموزش برنامه‌های
موضوع	: City planning -- Iran -- Design -- Programmed instruction
موضوع	: معماری - طراحی - آموزش برنامه‌های
موضوع	: Architectural design -- Programmed instruction
موضوع	: شهرسازی - ایران - طرح و برنامه‌ریزی - آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع	: City planning -- Iran -- Design -- Examinations, questions, etc. (Higher)
موضوع	: معماری - طراحی - آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع	: Architectural design -- Examinations, questions, etc. (Higher)
شناسه افزوده	: عامری سیاهویی، حمیدرضا، ۱۳۳۵ -
شناسه افزوده	: ویراستار، ۱۳۶۰ -
شناسه افزوده	: دانشگاه پیام‌نور،
شناسه افزوده	: Payam Noor University
رده بندی کنگره	: HT۱۶۹
رده بندی دیویی	: ۳۰۷/۷۶۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۴۳۶۱۶۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

دانشگاه پیام‌نور

برنامه‌ریزی کالبدی معماری

مولفان: دکتر مهدی خاک‌زند - دکتر حمیدرضا عامری سیاهویی

ویراستار علمی: دکتر نسیمه صدقی

تهیه و تولید: مرکز انتشارات دانشگاه پیام‌نور

شابک: ۰ - ۰۹۰۹ - ۱۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0909 - 0

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ و متعلق به دانشگاه پیام نور است. تولید، کپی یا خلاصه‌برداری، نشر و ترجمه، چاپ، افست، توزیع گسترده، CD و ... این اثر یا بخشی از آن اعم از متن، طرح پشت و روی جلد و بدون اخذ مجوز کتبی از معاونت فناوری و پژوهش دانشگاه خلاف مقررات و تعرض به حقوق مادی و معنوی دانشگاه است. متخلفین وفق قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان دارای مسئولیت جابجایی و کیفری بوده و تحت پیگرد قرار می گیرند)

آدرس فروشگاه مرکزی چاپ و انتشارات دانشگاه پیام‌نور، تهران، خیابان شهید رجایی،

نرسیده به تقاطع آزادگان، جنب ورزشگاه یادآوران، تلفن: ۵۵۵۰۲۱۰۴ - ۵۵۵۰۹۸۳۸

سایت فروش اینترنتی: <http://digibook.pnu.ac.ir>

چاپ : اول

شمارگان : ۱۰۰

قیمت: (ریال) ۴۳۰,۰۰۰

فهرست مطالب

نه	پیشگفتار
۱	بخش اول: مبانی نظری طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی
۳	فصل اول: مقدمه‌ای بر طرح‌ریزی شهری، طرح‌ریزی فضا و برنامه‌ریزی معماری
۳	هدف کلی
۳	هدف‌های یادگیری
۳	مقدمه
۴	۱-۱ برنامه‌ریزی
۵	۲-۱ طرح‌ریزی شهری
۶	۱-۲-۱ ماهیت طرح‌ریزی
۷	۲-۲-۱ دیدگاه‌های مورد بررسی در طرح‌ریزی
۸	۳-۲-۱ مراحل طرح‌ریزی شهری
۸	۴-۲-۱ طراحی شهری
۱۰	۳-۱ طرح‌ریزی روستایی
۱۱	۱-۳-۱ طرح شهرک روستایی
۱۱	۲-۳-۱ طرح هادی روستا
۱۱	۴-۱ طرح‌ریزی منطقه‌ای
۱۲	۱-۴-۱ اهداف طرح‌ریزی منطقه‌ای
۱۳	۲-۴-۱ دامنه فعالیت طرح‌ریزی منطقه‌ای
۱۴	۳-۴-۱ انواع مناطق
۲۱	۴-۴-۱ محیط اطراف
۲۲	۵-۱ خاستگاه تئوری‌ها و نظریات مختلف در زمینه مکان‌یابی شهرها
۲۳	۶-۱ سطوح اداری و سیاسی طرح‌ریزی در ایران
۲۳	۷-۱ تقسیمات کالبدی شهر
۲۵	۸-۱ برنامه‌ریزی (طرح‌ریزی) کالبدی در شهرسازی
۲۷	۹-۱ طرح‌ریزی کاربری اراضی شهری (کاربرد اراضی)

۲۸	۱-۹-۱ فرایند طرح‌ریزی کاربری اراضی شهری
۲۹	۲-۹-۱ معیارهای ارزیابی، برنامه‌ریزی کاربری زمین
۲۹	۳-۹-۱ اهداف کلان
۲۹	۴-۹-۱ اهداف خرد
۳۰	۵-۹-۱ اصول کلی برنامه‌ریزی
۳۲	۱۰-۱ تکنیک‌های نوظهور در برنامه‌ریزی
۳۳	۱۱-۱ اصول راهنمایی برای استفاده از اراضی و طرح‌ریزی کالبدی
۳۶	۱-۱۱-۱ اقدامات و مطالعات موردنیاز در برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری
۳۷	۲-۱۱-۱ سطوح و مقیاس مختلف برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری
۳۷	۱۲-۱ طرح‌ریزی طراحی محور به‌عنوان رویکردی نوین در شهرسازی
۳۸	۱-۱۲-۱ مدل مفهومی رویکرد طرح‌ریزی طراحی محور
۳۹	۱۳-۱ کیفیت ابنیه و محیط شهری و تعیین معیارهای طبقه‌بندی و نقشه کیفیت ابنیه
۴۰	۱-۱۳-۱ تکامل انواع ساختمان
۴۰	۱۴-۱ برنامه‌ریزی معماری
۴۱	۱-۱۴-۱ پیش‌طراحی
۴۲	۲-۱۴-۱ انواع برنامه‌ریزی معماری
۴۳	۳-۱۴-۱ سطوح برنامه‌ریزی
۴۴	۴-۱۴-۱ اهداف برنامه‌ریزی
۴۶	۵-۱۴-۱ طرح‌ریزی پیش‌طراحی پروژه
۴۸	۶-۱۴-۱ برنامه پروژه
۴۸	۷-۱۴-۱ طرح‌ریزی جامع
۴۹	۸-۱۴-۱ طرح‌ریزی فضا
۵۰	۹-۱۴-۱ برنامه‌ریزی فضایی
۵۱	۱۰-۱۴-۱ نکات کلیدی در برنامه‌ریزی و تحلیل
۵۴	۱۵-۱ فرایند شش مرحله‌ای برنامه‌ریزی تهیه‌شده توسط انجمن معماران آمریکا
۶۰	۱۶-۱ الگوهای برنامه‌ریزی در معماری
۶۰	۱-۱۶-۱ مدل پنا
۶۲	۲-۱۶-۱ مدل دورک
۶۷	۳-۱۶-۱ مدل سانوف
۶۹	خلاصه فصل اول
۷۰	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول
۷۱	خودآزمایی تشریحی فصل اول
۷۲	فصل دوم: مروری بر ادبیات موضوع
۷۲	هدف کلی
۷۲	هدف‌های یادگیری
۷۲	مقدمه
۷۳	۱-۲ مروری بر برنامه‌ریزی

پیشگفتار

برنامه‌ریزی کالبدی^۱ معماری به‌طور خلاصه تعریفی است از فرایندی در روند طراحی^۲ و قبل از طراحی^۳ برای ارائه پیشنهاداتی در راستای بهینه‌سازی فضای کالبدی یک پروژه معماری. هرچند به‌نظر می‌رسد که این عنوان بیشتر در جایگاه شهرسازی مطرح می‌شود نه در جایگاه معماری، با این حال تفاوتی بین معانی و مفاهیم مورد استفاده در داخل کشور، با مفاهیم (در سطح ترجمه لغات لاتین) ارائه‌شده در سطح بین‌المللی مشاهده می‌شود. اما در اینجا سعی شده است تعریفی ارائه شود که با در نظر گرفتن موارد استفاده در داخل کشور، همخوانی با معانی لاتین خود نیز داشته باشد. در ابتدا با هم به مرور تعاریف و معانی کلمات لاتین آن می‌پردازیم. در این کتاب منظور از برنامه‌ریزی کالبدی معماری، ساماندهی کمی فضاها برای بهره‌برداری در طول زمان است که قبل از طراحی معماری (ساماندهی کیفی فضاها) انجام می‌شود که معادل لاتین آن "space planning" است که نگارندگان آن را در این کتاب بنابه دلایلی که ارائه می‌شود «طرح‌ریزی فضا» ترجمه کرده‌اند. کلمه «برنامه‌ریزی» در لاتین انگلیسی-آمریکایی "programming" و انگلیسی بریتانیایی "Briefing" و در بعضی مقالات «برنامه‌دهی» ترجمه شده است که منظور از "Architectural Programming" برنامه‌دهی معماری (که در این کتاب برنامه‌ریزی معماری ترجمه شده است)، مدل‌های برنامه‌ریزی کلی و کاملی است که به مسائلی نظیر فرم، عملکرد، اقتصاد و زمان پروژه می‌پردازد و در اصل موضوعی است میان‌رشته‌ای و

1. Space planning

2. Design

3. Pre_design

نتیجه‌محور که به صورت موازی با طرح‌ریزی^۱، در راستای اهداف طرح ادامه پیدا می‌کند، که قبل از آغاز پروژه و پروسه طراحی^۲ آغاز شده و تا انتهای زمان پروژه ادامه خواهد داشت که ممکن است در طول پروژه بارها بنا به شرایط، خواست و نیاز پروژه و کارفرما تغییر کند.

بونت در دفترچه برنامه‌ریزی خود برنامه‌ریزی معماری را فرایندی کلیدی می‌خواند که در ابتدای فرایند طراحی، نهایی می‌شود (Bonnet, 2014). برنامه‌ریزی معماری در بعضی از کشورها معادل‌هایی نظیر «برنامه‌ریزی عملیاتی»^۳؛ «برنامه‌ریزی تأسیسات»^۴ و «هدف‌گذاری»^۵ دارد. روند برنامه‌ریزی به ارائه بهترین گزینه‌ها و پیش‌بینی مسیرهای متفاوت پروژه در تمام سطوح، چه در سطح کلان و چه در سطح فضا در عرصه‌های زمان‌بندی پروژه، برآورد هزینه‌ها و تعیین سطوح مورد نیاز و... که معمولاً در قالب جداول و ماتریس‌هایی از اعداد و ارقام نشان داده می‌شود، می‌پردازد. در برخی متون عبارت "Physical planning" برنامه‌ریزی فیزیکی یا برنامه‌ریزی کالبدی معنی شده است که اگر توجه شود از این عبارت در عرصه شهرسازی استفاده می‌شود (منظور از کالبد مظاهر جسمی و رؤیت‌پذیر شهر است) که نگارندگان، این عبارت را به علت واضح شدن مفاهیم برای دانشجویان، «طرح‌ریزی فیزیکی» ترجمه کرده‌اند. در کل می‌توان گفت منظور از برنامه‌ریزی کالبدی معماری در ایران ترجمه واژه (پلنینگ) در عرصه معماری و طراحی فضا، «طرح‌ریزی فضا»^۶ است. هرچند برنامه‌ریزی پیش‌از-مراحل طرح‌ریزی و تمامی مراحل یک پروژه معماری است.

اما هدف خاص ما در این کتاب رسیدن به درک صحیح مفهوم طرح‌ریزی فضا برای یک بنا است. طرح‌ریزی روند تحلیل و بررسی بر روی داده‌ها و اطلاعات عددی است که برنامه‌ریزی پیشنهاد می‌دهد و نتیجه این تحلیل‌ها و بررسی‌ها ارائه طرح‌های ترسیمی شامل طرح‌های اولیه و طرح‌های نهایی و در نهایت پلان، (در عرصه شهرسازی ارائه طرح‌هایی نظیر طرح‌های) است. معماری، تلفیقی از همه مراحل برنامه‌ریزی، طرح‌ریزی و طراحی^۷ است، هرچند با وجود تفاوت مفاهیم، این کلمات مترادف به نظر می‌رسند.

1. Plannig
2. Design
3. Operational programming
4. Facility programming
5. Scoping
6. Physical plannig
7. Space planning
8. Programming
9. Design